

УДК 336.71 : 339.721

Коваленко В.В., д.е.н, професор кафедри банківської справи (Одеський національний економічний університет, м. Одеса)

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ПОБУДОВА МОДЕЛІ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ЇЇ РІВЕНЬ

У статті висвітлено проблеми забезпечення належного рівня ліквідності банківської системи з боку Національного банку України, здійснено аналіз підходів до визначення поняття «ліквідність банківської системи». Проведено аналіз ліквідності банків з іноземним капіталом та банківської системи в цілому.

Ключові слова: ліквідність, рефінансування, фактори впливу на ліквідність, банки з іноземним капіталом, банківська система.

В статье отражены проблемы обеспечения надлежащего уровня ликвидности банковской системы со стороны Национального банка Украины, осуществлен анализ подходов к определению понятия «ликвидность банковской системы». Проведен анализ ликвидности банков с иностранным капиталом и банковской системы в целом.

Ключевые слова: ликвидность, рефинансирование, факторы влияния на ликвидность, банки с иностранным капиталом, банковская система.

In the article the problems of providing of the proper level of liquidity of the banking system are reflected from the side of the National bank of Ukraine, the analysis of going is carried out near determination of concept «liquidity of the banking system». The analysis of liquidity of banks with a foreign capital and banking system is conducted in general.

Keywords: liquidity, refunding, factors of influence on liquidity, jars with a foreign capital, banking system.

Постановка проблеми. Ліквідність банківської системи відіграє дуже важливу роль як у діяльності банків, так і у фінансовій системі країни. За час кризи банки зіткнулися із гострою проблемою ліквідності. Основним аспектом погіршення ліквідності банківської системи є різке зростання проблемних кредитів у портфелях банків. Досягнутий рівень ліквідності банківської системи впливає на економічне зростання в державі, тому вирішення питань щодо забезпечення достатнього рівня ліквідності банківської системи є актуальною темою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань, пов'язаних із забезпеченням ліквідності банківської системи присвячено багато наукових праць зарубіжних і вітчизняних вчених. Сутність поняття «ліквідність» досліджують такі вчені, як Т.Т. Ковальчук [1], Л.Г. Кузнецова [2], В.І. Міщенко [3], А.М. Тавасієв [4] та інші. Вагомий внесок у дослідження механізму рефінансування комерційних банків зробили Б.П. Адамик [5], А.І. Бобанич [5], В.В. Коваленко [6], А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна [7] та ін.

Метою статті є розробка моделі оцінювання впливу макроекономічних та мікроекономічних чинників для вибору стратегії управління ліквідністю банківської системи.

Виклад основного матеріалу. Національний банк України є головним регулятором та суб'єктом, який забезпечує певний рівень ліквідності банків через механізм рефінансування. Важливо розуміти, що виконання ЦБ функції кредитора останньої інстанції має виключно макроспрямованість, тобто це підтримка ліквідності усієї банківської системи, і не має на меті кредитування банківських установ з метою отримання ними в подальшому прибутку.

На практиці управління ліквідністю виражається, з одного боку, у фіксації резервних вимог, а з другого – в забезпеченні фінансового ринку необхідними ресурсами для проведення операцій і формування необхідних резервів [3].

Провівши детальний аналіз дефініцій, нами було сформоване власне визначення поняття ліквідності банківської системи – це її здатність швидко та без зусиль, вчасно та з мінімальними витратами виконувати свої зобов'язання перед кредиторами, вкладниками, з метою виконання покладених на неї функцій (трансформаційної, емісійної, стабілізаційної).

Для здійснення політики рефінансування, спрямованої на підтримання ліквідності банків, Національним банком України застосовуються такі інструменти [8]:

- кредити овернайт, надані через постійно діючу лінію рефінансування;
- кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендеру;
- короткострокові двосторонні угоди (операції репо);
- проведення операцій з депозитними сертифікатами (проведення тендерів з розміщення депозитних сертифікатів та їх погашення);
- стабілізаційний кредит.

Ліквідність банківської системи тісно пов'язана із її капітальною стійкістю (рис. 1). Тобто між ліквідністю банківської системи та її капітальною стійкістю існує тісний зв'язок, який об'єднує зазначені складові управління ліквідністю через вплив зовнішніх чинників: ринкові ставки, ризики, ринкова позиція банку, нагромадження проблемних та зв'язаних активів, обсяги капіталу.

Рис. 1. Зв'язок стратегії управління ліквідністю з капітальною стійкістю банківської системи [9, С. 128]

На сьогодні, капітальна стійкість виступає одним із факторів оцінки ліквідності банківської системи, що визначено основними принципами ефективного банківського нагляду (Базель III), де достатність капіталу розглядається поряд із нормативами ліквідності. Отже, вважаємо за доцільне встановлення даної залежності проводити на основі синтетичного показника з використанням експертного методу визначення вагових коефіцієнтів, користуючись адитивним принципом побудови загальної формули [9, С. 129]

$$SP_{bs} = \sum_{n=1}^n v_k * \frac{K_i}{N_i}, \quad (1)$$

де SP_{bs} – синтетичний показник капітальної стійкості банківської системи;
 v_k – ваговий коефіцієнт;
 K_i – поточне значення і-го показника;
 N_i – нормативне значення і-го показника.

За поточні значення ми обираємо значення показників миттєвої, поточної, короткострокової та довгострокової ліквідності і достатності капіталу банків України за останні 2 роки.

Провівши розрахунки, було з'ясовано, що даний показник знаходиться на рівні 1,84 у 2009 році та на рівні 1,79 у 2010 році. Оптимальне значення пока-

зника складає 1 і більше. Варто зазначити, що даний показник доцільно розраховувати в межах кожного окремого банку, оскільки статистичні дані свідчать про виконання зазначених нормативів в цілому по банківській системі, а в межах окремого банку можна спостерігати коливання – виконання чи невиконання нормативів.

Таким чином, синтетичний показник капітальної стійкості дозволяє обрати правильну модель управління ліквідністю та її режим.

Також нами був проведений аналіз ліквідності банків з іноземним капіталом та вплив різних факторів на рівень ліквідності банків з іноземним капіталом.

Розглянувши різні підходи до формування сукупності факторів, які впливають на ліквідність нами запропоновано їх розглядати з двох позицій:

- макроекономічні фактори грошово-кредитного ринку;
- мікроекономічні фактори розвитку банківської системи.

Виходячи з цього, запропоновано систему факторів впливу на рівень ліквідності банків (рис. 2).

Рис. 2. Система факторів впливу на макроліквідність
[власна розробка]

Для побудови моделі оцінки впливу виділених факторів на макроекономічну ліквідність вважаємо за доцільне обрати об'єкт та період дослідження. На нашу думку, цікавим є період 2009–2010 роки, а саме період кризи та виходу із неї банків.

У якості об'єкту дослідження обрані банки з іноземним капіталом, що пояснюється їх досить вагомою часткою в банківській системі України (40%). Принципового значення набуває дослідження впливу виділених факторів на діяльність банків з іноземним капіталом та на їх капітальну стійкість. Даний аналіз дозволить зробити висновок про вплив факторів на рівень ліквідності банків з іноземним капіталом в цілому та на вплив політики рефінансування НБУ відносно даних банків і банківської системи України зокрема.

Провівши розрахунки за допомогою пакету STATISTICA, було виявлено мінімальну залежність між рівнем ліквідності та ставками за міжбанківськими кредитами, тобто даний фактор можна виключити.

Проаналізувавши таким же чином фактори макросередовища, варто відмітити, що всі визначені нами фактори справляють несуттєвий вплив на рівень ліквідності банків з іноземним капіталом за період аналізу. Тобто дані фактори є вторинними. Основними ж залишаються фактори, що характеризують мікросередовище розвитку банківської системи України.

З урахуванням усього вищесказаного, побудовано економетрична модель макроліквідності, що формалізуються наступним чином:

$$L = 0,1235I - 0,0016 \times X_1 + 0,004 \times X_2 + 0,0062 \times X_3 + 0,0012 \times X_4 + 0,03125 \times X_5, \quad (2)$$

де L – рівень ліквідності банківської системи України;

X_1 – облікова ставка;

X_2 – ставка рефінансування;

X_3 – ставка розміщення ОВДП;

X_4 – середня ставка за кредитами;

X_5 – середня ставка за депозитами.

Коректність проведених статистичних розрахунків підтверджується статистичною значимістю моделі в цілому та її коефіцієнтів, статистикою Дарбіна – Уотсона, яка вказує на відсутність автокореляції першого порядку в моделі. Проведений тест множників Лагранжа показав відсутність автокореляції більш високого порядку.

Висновки. В розрізі тематики даної роботи можна зробити висновок, що хоча операції рефінансування і є інструментом підтримки рівня ліквідності банків, проте на іноземні банки даний інструмент значного впливу не чинить. Це може свідчити, що дані банки фінансуються за рахунок коштів материнських компаній, тому вважаємо за доцільне у подальших дослідженнях працювати над удосконаленням механізмів рефінансування банків з іноземним капіталом з точки зору визначених факторів впливу.

1. Ковальчук Т. Т. Ліквідність комерційних банків: навч. посіб. [Текст] / Т. Т. Ковальчук, М. М. Коваль. – К. : Знання : КОО, 1996. – 120 с. 2. Кузнецова Л. Г. Платежеспособность и ликвидность: уточнение понятий [Текст] / Л. Г. Кузнецова, Н. В. Кутузова // Деньги и кредит. – 2007. – № 8. – С. 26-30. 3. Міщенко В. І. Ліквідність банківсь-

кої системи: науково-аналітичні матеріали [Текст] / В. І. Міщенко, А. В. Сомик та ін. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 180 с. **4.** Тавасиев А. М. Банковское дело : учебник [Текст] / А. М. Тавасиев, Н. Д. Эриашвили. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Единство, 2002. – 527 с. **5.** Бобанич А. І. Стабілізаційні кредити НБУ як засіб відновлення кредитного потенціалу комерційних банків [Електронний ресурс] / А. І. Бобанич, Б. П. Адамик // Наукові конференції. – Режим доступу : <http://intkonf.org/bobanich-ai-ken-adamik-bp-stabilizatsiyini-kreditni-nbu-yak-zasib-vidnovlennya-kreditnogo-potentsialu-komertsiynih-bankiv/>. **6.** Коваленко В. В. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посіб. [Текст] / В. В. Коваленко – К. : Знання України, 2006. – 332 с. **7.** Мороз А. М. Центральний банк та грошово-кредитна політика: підручник [Текст] / [А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та ін.] – К. : КНЕУ, 2005. – 566 с. **8.** Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України: положення від 30.04.2009 № 259. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0410-09>. **9.** Коваленко В. В. Функціональна достатність ресурсного потенціалу банків: методи оцінювання та напрями забезпечення: монографія [Текст] / В. В. Коваленко, Ж. І. Торяник. – К. : УБС НБУ, 2010. – 158 с.

Рецензент: д.е.н., професор Кузнецова Л.В. (Одеський національний економічний університет, м. Одеса)